

Sygn. akt I PK 309/07

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 8 lipca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Anny Kosińskiej
przeciwko Zakładowi Gospodarki Ciepłowniczej Spółce z ograniczoną
odpowiedzialnością w Tomaszowie Mazowieckim
o przywrócenie do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 lipca 2008 r.,
skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim
z dnia 19 czerwca 2007 r., sygn. akt V Pa 121/07,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w
Piotrkowie Trybunalskim do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy Ubezpieczeń Społecznych w Tomaszowie Mazowieckim wyrokiem z dnia 11 kwietnia 2007 r. oddalił powództwo Anny Kosińskiej przeciwko Zakładowi Gospodarki Ciepłowniczej Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w Tomaszowie Mazowieckim o przywrócenie do pracy, rozstrzygając także o kosztach procesu.

W uzasadnieniu wyroku Sąd wskazał, że powódka, urodzona 16 września 1955 r., poza krótką przerwą od 1 listopada 2003 r. do 14 listopada 2003 r., pozostawała nieprzerwanie w zatrudnieniu od 2 sierpnia 1974 r. – w tym od 2 sierpnia 1974 r. do 31 grudnia 1985 r. oraz od 1 stycznia 1987 r. do 25 października 1997 r. wykonywała pracę w szczególnych warunkach. Powódka nie przystąpiła do otwartego funduszu emerytalnego. W dniu 19 stycznia 2007 r. pozwany wypowiedział powódce umowę o pracę ze skutkiem na dzień 28 lutego 2007 r. Jako przyczynę wypowiedzenia wskazano odwołanie powódki z funkcji członka zarządu pozwanej Spółki.

Dalej Sąd wywiódł, że powódka – wbrew swemu stanowisku - nie podlega ochronie wskazanej w art. 39 k.p., ponieważ w ogóle nie nabędzie prawa do emerytury na podstawie art. 46 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), z tej przyczyny, że wiek 55 lat osiągnie dopiero w 2010 r. Według zaś warunku wynikającego z art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy, możliwość przejścia na emeryturę wskazaną w art. 32 uzależniona jest od spełnienia wszystkich jej przesłanek do 31 grudnia 2007 r. Sąd Rejonowy wykluczył też możliwość objęcia ochroną z art. 39 k.p. tych pracowników, którzy legitymując się na dzień 31 grudnia 1998 r. wymaganym okresem pracy w warunkach szczególnych oraz wymaganym okresem składkowym i nieskładkowym, z chwilą osiągnięcia wieku emerytalnego, mogą skorzystać z prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Stwierdził, że nabycie uprawnień do tej emerytury uzależnione jest, między innymi, od rozwiązania stosunku pracy, który to warunek nastąpić musi łącznie z pozostałymi przesłankami uprawniającym do nabycia prawa do tego świadczenia.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim wyrokiem z dnia 19 czerwca 2007 r. oddalił apelację powódki od powyższego wyroku.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu Rejonowego, podkreślając, że w przedmiotowej sprawie nie został spełniony przez powódkę warunek rozwiązania stosunku pracy, w następstwie którego nabyłaby ona prawo do emerytury.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku, powołującej się na naruszenie prawa materialnego – art. 39 k.p. w związku z art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, powódka wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez uwzględnienie powództwa w całości oraz o zasądzenie od pozwanego zwrotu kosztów procesu za obie instancje i przed Sądem Najwyższym, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, że bezsporne jest, iż powódka obniżony wiek emerytalny (z tytułu pracy w warunkach szczególnych) osiągnie 16 września 2010 r. Zatem wypowiedzenie umowy o pracę w dniu 19 stycznia 2007 r. dokonane zostało w okresie, w którym przysługiwała jej ochrona przewidziana w art. 39 k.p. Dodatkowy warunek prawa do emerytury przewidziany w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest warunkiem przyszłym, formalnym, po spełnieniu którego pracownik nabędzie prawo do emerytury. Przepis art. 39 k.p. uzależnia ochronę pracownika przed wypowiedzeniem od jego wieku i od tego, czy okres zatrudnienia umożliwi mu skorzystanie z prawa do emerytury z osiągnięciem wieku emerytalnego.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Zgodnie z treścią art. 39 k.p. pracodawca nie może wypowiedzieć umowy o pracę pracownikowi, któremu brakuje nie więcej niż 4 lata do osiągnięcia wieku emerytalnego, jeżeli okres zatrudnienia umożliwi mu uzyskanie prawa do emerytury z osiągnięciem tego wieku. Przepis ten, od zmiany dokonanej od dnia 1 maja 1989 r. ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 20, poz. 107), miał w zasadzie identyczne brzmienie, a jedynie od dnia 1 czerwca 2004 r. okres ochronny przedłużono z 2 do 4 lat (na mocy ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych, Dz.U. Nr 120, poz. 1252).

Wyjątkiem natomiast był okres od 1 stycznia 2004 r. do 1 czerwca 2004 r., czyli od zmiany dokonanej ustawą z dnia 14 listopada 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 213, poz. 2081) do zmiany wprowadzonej ustawą o świadczeniach emerytalnych. Wtedy brzmiał on następująco: „Pracodawca nie może wypowiedzieć umowy o pracę pracownikowi, któremu brakuje nie więcej niż 2 lata do nabycia prawa do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych”.

Dotychczasowy sposób rozumienia tego zakazu wypowiedzenia umowy o pracę oparty był na upowszechnionym poglądzie, że przez określony w tym przepisie wiek emerytalny należy rozumieć wiek określony w przepisach emerytalnych zezwalający na uzyskanie uprawnień w normalnym trybie. Nie jest nim natomiast wiek, który w świetle przepisów szczególnych daje możliwość przejścia na wcześniejszą emeryturę (por. uchwała pełnego składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 1985 r., III PZP 10/85, wytyczne w przedmiocie stosowania art. 45 k.p. - OSNCP 1985 nr 11, poz. 164). Jednakże, jak zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 marca 2002 r., I PKN 141/01, (OSNP 2004 nr 5, poz. 86), pogląd taki był w pełni uprawniony wówczas, gdy prawo do wcześniejszej emerytury, rozumiane jako szczególne uprawnienie do wcześniejszego skorzystania z uprawnień emerytalnych, było realizowane jako przywilej socjalny (np. przez pracownice po osiągnięciu tzw. normalnego stażu emerytalnego opiekujące się dziećmi szczególnej troski), albo jako prawo honorowe z tytułu uznania szczególnych zasług (np. przez inwalidów wojskowych lub kombatantów) lub poniesienia szczególnych obciążeń (wyrzeczeń) dla kraju (np. przez byłych żołnierzy zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianych w kopalniach węgla kamiennego, kamieniołomach lub w zakładach wydobywania rud uranu). W tych przypadkach możliwość uzyskania wcześniejszych uprawnień emerytalnych zależała od uznania zainteresowanego pracownika, korzystającego ze szczególnego (uprzywilejowanego) "pozapracowniczego" statusu prawnego osoby uprawnionej do skorzystania z prawa do wcześniejszej emerytury. Pojęcie wieku emerytalnego jest ustawową kategorią prawa ubezpieczeń społecznych, co oznacza, że ustawodawca określa w tym dziale prawa wiek emerytalny, którego granice - de lege lata - są uwarunkowane nie tylko kategorią płci, ale również rodzajami zatrudnienia, które preferują wykonujących je pracowników do skorzystania z uprawnień emerytalnych w

obniżonym wieku emerytalnym, uznanym przez ustawodawcę za normalny wiek emerytalny dla ściśle określonych kategorii zatrudnienia. W obowiązującym stanie prawnym ustawowym wiekiem emerytalnym jest wiek uprawniający do przejścia na emeryturę na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.). Ustawa ta określa jednolity wiek emerytalny w zależności od płci pracownika wynoszący dla kobiety 60, a dla mężczyzny 65 lat. Równocześnie przewiduje ona możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę, przed osiągnięciem tzw. powszechnego wieku emerytalnego. Dotyczy ona górników, pracowników kolejowych, ale także pracowników, o których mowa w ustępach 2 i 3 art. 32 tej ustawy, zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Możliwość taka dotyczy bezwarunkowo ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. oraz warunkowo ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. Wiek emerytalny dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, rodzaju prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych, które zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). W świetle powyższego, niższy od powszechnego wiek emerytalny pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest dla nich normalnym ustawowym wiekiem emerytalnym, a to z kolei sprawia, że tacy pracownicy w okresie 4 lat przed osiągnięciem wieku emerytalnego właściwego dla tych kategorii zatrudnienia korzystają ze szczególnej ochrony prawnej przewidzianej w art. 39 k.p. (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2006 r., II PK 159/05, OSNP 2007 nr 1-2, poz. 3).

Zgodnie z art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli: (1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz (2) okres składkowy i

nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 (wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn). Ponadto emerytura przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego oraz rozwiązania stosunku pracy - w przypadku ubezpieczonego będącego pracownikiem (ust. 2). Ponieważ przepis ten również dotyczy pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i odwołuje się do przepisów określających wiek emerytalny tej kategorii ubezpieczonych, konsekwentnie zatem pracownik, któremu brakuje nie więcej niż 4 lata do osiągnięcia wieku emerytalnego wskazanego w tym przepisie i któremu okres zatrudnienia umożliwia uzyskanie emerytury na podstawie tego przepisu, podlega ochronie przewidzianej w art. 39 k.p. Przeciwnie stanowisko Sądu Okręgowego, a wcześniej Sądu Rejonowego, nie znajduje uzasadnienia w treści tego przepisu. Z jego dosłownego brzmienia wynika, że ochroną objęty jest pracownik, który z chwilą osiągnięcia wieku emerytalnego będzie miał wynikającą z obowiązujących przepisów prawa możliwość uzyskania prawa do emerytury. Na tę możliwość uzyskania emerytury składają się pozostałe - obok wieku emerytalnego - warunki prawa do tego świadczenia a nie tylko okres zatrudnienia (okres składkowy i nieskładkowy), choć tylko on został wymieniony w tym przepisie. Stąd też nie można szczególnego znaczenia przypisywać temu, iż ustawodawca wiek emerytalny powiązał w tym przepisie wyłącznie z okresem zatrudnienia i z tego wywodzić, że chodzi tu o prawo do emerytury uzależnionej wyłącznie od stażu i wieku emerytalnego. Idąc tym tokiem rozumowania, należałoby wyłączyć spod ochrony również i tych ubezpieczonych, którzy swoje prawo do tego świadczenia opieraliby na przepisie art. 46 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, z uwagi na inny, niewymieniony w art. 39 k.p. warunek – nieprzystąpienie do otwartego funduszu emerytalnego, a przecież co do tej grupy ubezpieczonych Sąd Okręgowy nie miał wątpliwości, że przysługuje im ta ochrona.

W przypadku emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze jej przesłanki zależą od daty urodzenia ubezpieczonego. Prawo do tej emerytury ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. uzależnia się od określonego wieku oraz wymaganego okresu zatrudnienia – w tym okresie pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze (art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS). Młodszy ubezpieczeni, urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. muszą się legitymować dodatkowymi warunkami, a

mianowicie, wymagane jest, aby nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo nie złożyli wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, nadto, aby spełnili oni warunki do uzyskania emerytury do dnia 31 grudnia 2008 r., (przedtem do dnia 31 grudnia 2007 r., jeszcze wcześniej do dnia 31 grudnia 2006 r.). Natomiast ci, którzy osiągną wiek emerytalny po 31 grudnia 2008 r. i są pracownikami, dodatkowo muszą rozwiązać stosunek pracy (art. 184 ust. 2). Oczywistym jest, że przystąpienie do otwartego funduszu emerytalnego wyklucza raz na zawsze prawo do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze tej drugiej grupy ubezpieczonych. Zatem nawet osiągnięcie wieku emerytalnego i posiadanie wymaganego okresu zatrudnienia nie umożliwi nabycia prawa do emerytury. Inaczej rzecz się przedstawia w przypadku warunku rozwiązania stosunku pracy, który nie został ograniczony czasowo. Warunek ten ma charakter „zawieszający” powstanie prawa do emerytury i uzależniony jest wyłącznie od woli pracownika (ubezpieczonego). Stąd osiągnięcie wieku emerytalnego – po spełnieniu pozostałych przesłanek - umożliwi mu uzyskanie prawa do emerytury z tą datą, jeżeli jednocześnie do tej daty rozwiąże stosunek pracy. Uprawniony jest zatem pogląd, że pracownik, który spełnił do 31 grudnia 1998 r. warunek stażu emerytalnego (w tym okresie pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze) uprawniający go do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym i który wiek ten osiągnie po 31 grudnia 2008 r., ma możliwość nabycia uprawnień do emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a zatem podlega ochronie przewidzianej w art. 39 k.p.

Warto zwrócić uwagę, że podobny warunek – rozwiązania stosunku pracy przewidywał, obowiązujący do 31 grudnia 2006 r., art. 49 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, uchylony ustawą z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy - Karta Nauczyciela (Dz.U. Dz.U. Nr 167, poz.1397). Zgodnie z nim prawo do emerytury górniczej, o której mowa w art. 34 lub 48, przysługuje pracownikom urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., jeżeli spełniają łącznie następujące warunki: (1) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego; (2) warunki do uzyskania emerytury określone w tych przepisach spełnią do dnia 31 grudnia 2006 r.; (3) nastąpiło rozwiązanie stosunku pracy. Mimo to, Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 lutego 2004 r., I PK 348/03 (OSNP

2004 nr 24, poz. 417), nie widział przeszkód dla objęcia ochroną wynikającą z art. 39 k.p. ubezpieczonego, któremu brakowało 2 lat do nabycia prawa do tej właśnie emerytury (do osiągnięcia obniżonego wieku emerytalnego wynoszącego - zgodnie z obowiązującym wówczas art. 34 ust. 2 – 50 lat).

W uzupełnieniu powyższych uwag należy wskazać, że przyjęcie, iż wiekiem emerytalnym dla powódki jest 55 lat oznacza, że ochrona ustalona w art. 39 k.p. zakończy się z chwilą osiągnięcia przez powódkę 55 lat – nawet jeśli stosunek pracy nie zostanie rozwiązany. Także nie będzie mogła ona skorzystać z tej ochrony na 4 lata przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego (60 lat), bowiem przysługuje ona pracownikowi tylko jeden raz (zob. wskazany wyżej wyrok Sądu Najwyższego z 28 marca 2002 r., I PKN 141/01).

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ §1 k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.